

Список литературы

1. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика./ Пер. с англ. - М.: Прогресс, 1993. - 368с.
2. Roe A., Siegelman M. A parent-child relation questionnaire // Child Development – 1963, №34 - P.355 - 369.
3. Maccoby E.E. Social Development. Psychological growth and parent-child relationship. - New York, Harcourt BJ. 1980. - 436 p.
4. Хоментausкас Г.Т. Семья глазами ребенка. - М.: Педагогика, 1989.-160с.
5. Столин В.В. Самосознание личности. - М.: Изд. МГУ, 1983. - 287 с.
6. Schaffer D.R., Brody I.H. Parental and peer influences on moral development // Parent-child interactional. Theory, research and prespects / Ed. by R.W.Henderson. - N.Y.: Academic Press, 1981. - P.83 - 120.
7. Фром Э. Искусство любить. Исследование природы любви / Пер. с англ. – М., Педагогика, 1990. – 160 с.
8. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. / Пер. с англ. М.М.Исениной. - М.: Прогресс, 1994. - 480 с.
9. Смирнова Е.О. Теория привязанности: концепция и эксперимент // Вопросы психологии –1995, №1. - С. 139 - 150.
10. Бубер М. Я и ты / Пер. с нем. - М.: НИИОП, 1992. - 71 с.

ПАНЯЦЕ “СЯБРОЎСТА” ПРАЗ ПРЫЗМУ ПРЫКАЗАК І ПРЫМАВАК БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ: ЭТНАПЕДАГАГІЧНЫ АСПЕКТ

А.С. Дзядова

Віцебск, УА “ВДУ імя П.М. Маішэрава”

Уводзіны. Сучаснай псіхалага-педагагічнай навукай дастаткова грунтоўна распрацаваны многія аспекты маральна-этычнага выхавання вучняў. У апошні час дадзеная праблема даволі глыбока даследавалася на тэарэтычным і прыкладным узроўнях айчыннымі педагогамі. Сёння ў падыходах да маральна-этычнага выхавання вучняў вызначыліся новыя прыярытэты, у тым ліку і на аснове хрысціянскіх і этнапедагагічных ідэй, якія пры выбары выхаваўчых арыенціраў патрабуюць ад настаўніка ўліку спецыфікі нацыянальнага характару і ментальных асаблівасцей беларусаў.

Думаецца, што сёння, калі пашыраюцца і нарастаюць глабалізацыйныя працэсы, адным з прыярытэтных кірункаў у вучэбна-выхаваўчым працэсе нашай нацыянальнай агульнаадукацыйнай школы павінна стаць фарміраванне ў школьнікаў маральна-этычных нормаў паводзін найперш на аснове маральных каштоўнасцей і адметнасцей светапогляду, уласцівых беларусам як пэўнай этнічнай супольнасці людзей і сацыуму. **Актуальнасць** такога падыходу тлумачыцца неабходнасцю адраджэння ў вучняў традыцыйнага пачуцця этнічнай самасвядомасці асобы і нацыянальнага гонару.

Трэба адзначыць, што выхаваўчы патэнцыял народнай педагогікі можа быць з поспехам рэалізаваны найперш настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры праз прыцягненне ў якасці сродкаў выхавання такога моўнага матэрыялу, як прыказкі і прымаўкі, якія з’яўляюцца адлюстраваннем шматвяковай гісторыі нашага народа, яго жыцця і побыту, разнастайных назіранняў за навакольным светам і ўзаемаадносінамі паміж людзьмі. Прыказкі і прымаўкі – гэта не толькі сапраўдная скарбніца народнай мудрасці беларусаў, але і дастаткова паказальны і ўдзячны моўны матэрыял для выхавання ў дзяцей такіх маральных якасцей, як справядлівасць, праўдзівасць,

дабрыня, таварыскасць, гасціннасць і інш. **Мэта** артыкула – разгледзець этнакультурны патэнцыял беларускіх прыказак і прымавак беларускай мовы ў працэсе маральна-этычнага выхавання вучняў. Зразумела, што **метады і прыёмы** выхаваўчай працы ў гэтым кірунку павінны быць зарыентаваны не толькі на выпрацоўку пералічаных вышэй маральных якасцей, якія рэгулююць, карэкціруюць і стымулююць паводзіны вучняў, але і на фарміраванне нацыянальна-культурнай свядомасці, набыццё ведаў пра спецыфіку менталітэту і этнапсіхічных адметнасцей беларусаў як нацыі, пра іх звычаі і традыцыі, асаблівасці духоўнага свету і адметныя рысы народнай маралі.

Вынікі і іх абмеркаванне. Сярод шматлікіх ментальных адметнасцей беларускага народа звяртаюць на сябе ўвагу наступныя: стрыманасць і нешматслоўнасць у моўных паводзінах, добразычлівасць і гасціннасць, памяркоўнасць і надзвычайная талерантнасць, працавітасць і сяброўства, шчырасць і адкрытасць у адносінах да іншых людзей. Гэтыя псіхалагічныя адзнакі і маральна-духоўныя адметнасці беларусаў перадаваліся, трансліраваліся з пакалення ў пакаленне, узбагачаючы тым самым агульначалавечыя каштоўнасці грамадства ў цэлым.

Паняцце “сяброўства” змяшчае ў сабе складаную сістэму маральна-этычных вымярэнняў, уласцівых для нацыянальнай карціны свету пэўнага народа. Сяброўства як важная маральна-этычная катэгорыя ў сістэме духоўных каштоўнасцей чалавека заўсёды высока ацэньвалася нашымі землякамі. Уменне сябраваць і паважаць людзей, падтрымліваць з імі прыязныя адносіны з’яўляецца вызначальнай рысай менталітэту беларускага этнасу. Згодна з Тлумачальным слоўнікам беларускай мовы, “сяброўства – гэта адносіны паміж кім-небудзь, якія грунтуюцца на духоўнай блізкасці, агульнасці інтарэсаў, узаемнай прыхільнасці” [1, 4, 443]. Сябар – гэта чалавек, які можа выслухаць, падтрымаць, дапамагчы ў цяжкую хвіліну. Бывае, што аднаму вельмі цяжка справіцца з нечым, бо ў адзіночку любая справа не ладзіцца. Таму народная мудрасць сцвярджае: *адной рукой і вузла не завяжаш; адзін дасужы, ды нядужы; адзін і ў кашы няспорны; адна галавешка і ў печы не гарыць, а дзве і ў полі не гаснуць*. Невыпадкова, што ў любым узросце чалавек імкнецца “завязаць” сяброўскія адносіны, для падтрымкі якіх вельмі важным з’яўляецца супадзенне асноўных духоўных каштоўнасцей і інтарэсаў людзей, агульнасць сферы іх дзейнасці ці жыццёвых мэт. Беларусы заўважылі, што часцей ў сябры выбіраюць людзей, падобных да сябе па характары, псіхалагічных якасцях ці сацыяльным статусе, што якраз і пацвярджаецца ў наступных прыказках і прымаўках: *роўны роўнага шукае; сірата сіраце жаліцца; адным возам па ніва едуць* і інш. Між тым, сяброўства можа ўсталявацца і паміж не падобнымі па тэмпераменце ці псіхічных адзнаках людзьмі, калі *адзін з агнём, другі з вадой*. У народнай свядомасці замацавалася думка, што трывалыя сяброўскія адносіны будуцца толькі на поўным даверы і павазе, шчырасці і бескарыслінасці. Менавіта таму прадстаўнікі беларускага этнасу сапраўднымі сябрамі лічаць людзей, якія знаходзяцца побач не толькі ў радасці, але і ў цяжкі момант, у бядзе ці няшчасці: *сяброўства памнажае радасць і дзеліць смуткі; адным арэхам падзяляцца; прыцяля пазнаеш у няшчасці; хто ў бядзе не быў, той сапраўдных прыцяляў не знае*.

У беларускай мове сустракаюцца прыказкі і прымаўкі, якія вызначаюць суадносіны духоўнага і матэрыяльнага пачаткаў у жыцці чалавека. Варта адзначыць, што у нашых продкаў духоўны пачатак пераважаў над

матэрыяльным. Відаць, з гэтай прычыны даволі ўжывальнымі з’яўляюцца трапныя народныя выслоўі, якія сцвярджаюць, што імкненне да асабістай выгоды, матэрыяльныя, карыслівыя мэты губяць сяброўскія адносіны, бо сапраўднае сяброўства – гэта патрэба душы: *друг даражэй за грошы; сябра за грошы не купіш* і інш. Сяброўства, як вядома, прадугледжвае прыязнасць, шчырасць і адкрытасць ва ўзаемаадносінах: *бой красен мужнасцю, а прыяцель дружнасцю*. Уменне сябраваць як адна са станоўчых рыс характэру беларусаў асабліва “актуальнае” сёння, калі ўсё часцей локаць бліжняга патрэбны не для таго, каб падтрымаць чалавека, а, хутчэй, для таго, каб яго адштурхнуць.

У нацыянальнай карціне свету беларускага этнасу сцвердзілася думка, што сапраўдных сяброў не бывае многа: *добры чалавек копамі сваіх дружбакоў не падлічвае*. Праверанае ж часам сяброўства трэба берагчы: *стары друг лепей за новых двух або бліжні друг лепей дальніх двух*. Да вучняў абавязкова трэба данесці наступную думку: сябар – гэта не рэч ці прадмет, які можна выкінуць ці абмяняць на нешта: *сябрамі не кідаюцца; старую рэч на новую змяняй ці хоць за плот кідай, старога сябра на новага не мяняй*. Апрача таго, сяброўскія адносіны могуць настолькі зблізіць, што іх параўноўваюць нават з інтымным пачуццём – каханнем: *сяброўства – гэта каханне без крылаў*. Заўважым, што для прадстаўнікоў рускага этнасу характэрна ўспрыманне сяброўскіх адносін як больш зменлівых, хісткіх, што і рэпрэзентуюць наступныя народныя афарызмы: *дружба от недружбы близко живёт; на частую дружбу часом раздружье* і інш. Беларусы ж больш беражліва і “ашчадна” адносяцца да сяброўства, добра разумеючы, што яно будзецца, ствараецца намаганнямі саміх людзей, што гэта цяжкая праца і адказнасць: *дружба, дружба, цяжкая твая служба*. У сферы духоўнай культуры беларусаў здаўна лічылася, што ўменне сябраваць – гэта вялікае майстэрства, якое дадзена далёка не кожнаму, што гэта божы дар, свайго роду каштоўнасць, якую трэба берагчы: *сябры – гэта адна душа, якая жыве ў двух целах; праўдзівая прыязнь ніколі не памрэ*. Між тым, у даследаваным намі моўным матэрыяле, які адлюстроўвае сяброўства як маральна-этычную катэгорыю, сустракаюцца прыказкі і прымаўкі, якія перасцерагаюць чалавека ад поўнага даверу да іншых: *дружыць дружы, а камень за пазухай дзяржы*.

Заклучэнне. Усё сказанае вышэй дазваляе сцвярджаць, што беларускія прыказкі і прымаўкі не толькі нясуць у сабе цікавую этнакультурную інфармацыю пра асаблівасці менталітэту нашага народа, але і з’яўляюцца свайго роду ўнікальнымі транслятарамі ідэй народнай педагогікі.

Спіс літаратуры

1. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т./ пад аг. рэд. К. Атраховіча. – Мінск: Беларус. Сав. Энцыклапедыя, 1978. – Т. 1–5.

ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ВОСПИТАНИИ

*Р.В. Загорулько
Витебск, УО «ВГУ им. П.М. Машерова»*

Согласно словарным толкованиям традиции (лат. traditio – передача, предание) – исторически сложившиеся и передаваемые от поколения к поколению обычаи, обряды, общественные установки, идеи и ценности, нормы поведения и т.п.; элементы социально-культурного наследия, сохраняющиеся в обществе или отдельных социальных группах в течение длительного